

**TURKIY FILOLOGIYANING DOLZARB
MASALALARI, NAZARIYA VA
INNOVATSION TA'LIM
TEXNOLOGIYALARI**

**XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA**

MATERIALLARI TO'PLAMI

NUKUS – 2021

Есебаев М. Мифлер – халқ эпосларының пайда болыуы хәм қәлиплесиуиниң бир дереги спатында	635
Алламбергенов Х., Усмонова Н. Туркий мифологияда ғайритабий одам тимсоли	640
Zoyirova G.N. Shoir Samandar Vohidov dostonlarida folklorizmlarning namoyon bo'lishi	644
Бекимбетов А.М. Мәканжайлардың пайда болыуы ҳақында қарақалпақ әпсаналары	648
Ражабова Р.З. Адабий топишмоқлар яратилишига халқ топишмоқлариниң таъсири	652
Нуратдинова Г.Қ. Аўызеки гүрринлердиң жанрлық тәбияты	656
Турдалнев Д.О. “Эр ўз хотининиң тўйида” сюжетиниң “Алпомиш” ўзбек халқ достонидаги поэтикаси	661
Achilova N.N. Turkiy folklorda ajdaho obrazining talqinlari	669
Saitova Z.K. Dunyo xalqlari ertaklarining g'oyaviy-mazmuniiy yo'nalishi	672
Qurbonova G. “Tubsiz osmon” qissasida folklor an'analari	676
Алламбергенова Г.К. Эпосларды жәхән илими стандартлары дәрежесинде үйрениўдиң илимий-теориялық тийкарлары	679
Қодиров У.А. Бир эртак таҳлили	688
Қўчқорова П.А. Халқ оғзаки ижоди асарларини ижро этиш жараёнида пайдо бўлиши ва шаклланиши	691
TURKIY XALQLAR TILI VA ADABIYOTINI O'QITISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI	
Qazaxbaev S. Qaraqalpaq adebiyatın oqıtıw texnologiyası máqset hám wazıypaları	694
Юлдашева Ш.Ш. Инновацион таълим шаронтида ўзбек тилини ўқитишни рақамлаштириш ва унинг имкониятлари	698
Buranova Sh.M., Sultanova A.M. Davlat tili ta'limi va uni takomillashtirish masalalari	712
Qurbonova X.Q. Ona tilini o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalari	716
Булекбаева Ш.Б. Туркий тилларни киёсий ўргатишда инновацион педагогик технологиялардан самарали фойдаланиш	720
Soatova N., O'razaliyev M. Badiiy asardagi obrazlarni o'rganish xususida (“O'tkan kunlar” romani misolida)	725
G'ulomova N.S. Alisher Navoiy va Bobur ijodini o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	730

ALISHER NAVOIY VA BOBUR IJODINI O'RGATISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

G'ulomova Nargiza Sa'dullayevna,

Navoiy viloyat XTXQTMOHM

"Tillarni o'qish metodikasi" kafedrası

katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqola umumta'lim maktablari adabiyot darslarida ulug' so'z san'atkorlari Navoiy va Bobur ijodlarini o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali ma'nolar xazinasi atalmish mumtoz adabiyot bo'stonidan o'quvchilarni bahramand etish to'g'risida yozilgan.

Kalit so'zlar: mumtoz adabiyot, g'azal, texnologiya, ma'naviyat, meros.

Bu ona zaminda ko'plab buyuk insonlar yashab kelajak avlod uchun ulkan ma'naviy, tarbiyaviy meros qoldirganlar. Ushbu ma'naviy merosni o'qib, o'rganib millatimizga xos bo'lgan fazilatlarni ong-u shuurimizga yanada ko'proq singdirib boramiz. Ayniqsa, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ijodiyoti tom ma'noda chin insoniy fazilatlarni o'rgatuvchi maktab. Umumta'lim maktablari adabiyot darslarida mumtoz adabiyot namoyondalari ijodini o'rganishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega [Jumaniyozova, 2012:72]. Bu jarayonda ko'plab innovatsion texnologiyalarni qo'llash mumkin.

"Ikki qismli kundalik" usuli o'quvchilarning yozma nutqni rivojlantiradi. Masalan, Navoiy g'azallarini ham ilmiy jihatdan, ham badiiy jihatdan tahlil qilish 45 daqida vaqt mobaynida qiyin, albatta. O'quvchilarga g'azalning faqat bir baytini tahlil qilish topshiriladi va ular ketma-ketlikda g'azal baytlarini tahlil qiladilar. Bu usulni qo'llash orqali biz darsda barcha o'quvchilarning faol ishtirok etishiga erishamiz. Qolaversa, ular mumtoz asarlarning ramziy ma'nolarini tushunishga o'rganadilar.

Fikr	Sharh
------	-------

<p>Mehr emas, ohim o'tidin ko'kka yetmish bir sharar, Ayb emastur gar desam: "Dam ursam afloq o'rtanur". (mubolag'a san'ati.) A. Navoiy</p>	<p>Alisher Navoiyning baytida oshiqning sevgilisi hajrida chekkan iztiroblari g'oyatda kuchaytirilib tasvirlangan: ko'kdagi quyosh oshiq yerda chekkan oh o'tining bir uchquni emish. Bu bo'rtirilgan tasvir tufayli oshiq qiyofasi, ruhiy holati, ichki olami, qalbida mavj urgan ehtirolari ta'sirchan, jozibali ifodalangan [Hojiahmedov, 1995:105]. Bu xil tasvir shartli ekanini his qilamiz, uning vositasida yoridan ayrilgan inson kechinmalarining eng yuqori darajasini aqlan anglashimiz mumkin, hamda oshiq qalbining iztiroblari haqiqatdan ham nihoyat darajada kuchli ekaniga ishonch hosil qilamiz.</p>
---	---

"SWOT tahlil"- inglizcha so'zlarning qisqartmasidan hosil bo'lgan. U bitta masalaning to'rt qirrasini ko'rib chiqish imkonini beradi.

S - strength – kuch

W - weakness – zaiflik

O – opportunities – imkoniyat

T- thereat – xavf-xatar

Bu usuldan ham adabiyot darslarida keng foydalanilsa bo'ladi. Masalan, Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonidagi asar qahramonlarini quyidagicha tahlil qilish mumkin.

"FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI XUSRAV OBRAZIGA "SWOT- TAHLIL" USULI ASOSIDA TAVSIF BERISH	
K (kuchli jihatlari) Hukmdor sifatida katta qudratga ega	Z (zaif tomonlari) Hamma narsani zo'rlik va boylik hal qiladi deb o'ylaydi
I (imkoniyatlari) Kuch bilan Shiringa egallik qilishi mumkin	X (xavf-xatarlari) O'g'li Sheruyning axloqsizligi, otasini hurmat qilmasligi hamda qo'l ostidagilarning noroziligi

“FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDAGI FARHOD OBRAZIGA “SWOT- TAHLIL” USULI ASOSIDA TAVSIF BERISH	
K (kuchli jihatlari) Jismoniy imkoniyatlari, Ko‘p hunar egasi ekanligi, ma’naviy barkamolligi	Z (zaif tomonlari) Ishonuvchanligi, sodda beg‘uborligi
I (imkoniyatlari) Egallagan hunarlari va muhoraba qilish salohiyati tufayli dushman qo‘shinini butunlay yo‘q qilishi mumkinligi	X (xavf-xatarlari) Ishonuvchanligi va soddaligidan yovuz kuchlarning foydalanishi

Bu metodni o‘qituvchi ijodiy yondashib davom ettirgan holda yakunlashi kerak. Ya’ni aytilgan tavsiflardan hayotiy, badiiy umumlashma chiqarib, xulosaga kelish topshirig‘ini berishi mumkin. Masalan, Xusrav haqidagi fikrlardan insonga tegishli hokimiyat, kuch-qudrat, cheksiz boylik ma’naviy tubanligi bois uning zaif tomonining yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin ekan. Aynan Xusravning hukmdorligi, cheksiz cherik va katta xazinaga egaligi uning ojizligi bo‘lmish hamma narsani zo‘rlilik, boylik hal etadi deb o‘ylashiga olib kelgan.

Farhod uchun xos bo‘lgan ishonuvchanlik, sodda beg‘uborlik bir qarashda doimo simpatiya uyg‘otuvchi xarakter xususiyat bo‘lib ko‘rinadi. Lekin ular qahramon tushib qolgan muhitga ko‘ra zaifligining atributlari tarzida namoyon bo‘ldi. O‘quvchilarga shuni singdirish kerakki, demak, ijobiy yoki salbiy, go‘zal yoki xunuk ko‘ringan narsalarning haqiqiy bahosi ba’zan inson tushib qolgan muhit, bu muhitda kishi o‘zini qanday tutishi yoki unga yuzma-yuz kelgan insonlarning munosabatidan kelib chiqib, boshqacha qiymat, baho olishi mumkin [Hojiahmedov, 1998:21]. Bunday ijodiy yechim, xulosa orqali o‘qituvchi shogirdlarini chigal, g‘oyat murakkab, hamisha jumboq kishilik turmushiga tayyorlaydi, ularga turli hayotiy vaziyatlar, turfa sajiyali insonlar bilan yuzlashganda eng to‘g‘ri yo‘l yoki qarorni tanlay bilish muhimligini singdiradi.

“FSMU” – texnologiyasidan munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o'tkazishda yoki o'quv seminari yakunida o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlari hamda o'tilgan mavzu va bo'limlardagi ba'zi mavzular, muammolarga nisbatan fikrlarini bilish maqsadida, o'quv rejasi asosida biror-bir bo'lim o'rganilgach qo'llanilishi mumkin. Chunki bu texnologiya o'quvchilarni o'z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlashga o'rgatadi. Bu usul orqali sinfda bahs-munozara tashkil etilib, o'quvchilarni ma'naviy, ruhiy, intellektual va kreativ rivojlantirish, kamolotga intiltirish, hayot davomida mustaqil o'qib-o'rganish, jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorlikni his etish va ularda faol ishtirok etish, vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga e'tiqodli bo'lishga o'rgatiladi.

Vazifa: Bobur ruboiylari yuzasidan fikringizni bayon eting.

F – Bobur ruboiylarining ko'pchiligi hasbi hol xarakterida.

S – Vatandan bosh olib chiqib ketishiga majbur bo'lgan shoir o'z ruboiylarida hayotda ko'rgan ozorlarini, boshidan o'tgan qiyinchiliklari, hamda qalbdagi tuygan yurt sog'inchini boshqa janrlarda bo'lgan kabi ruboiylarida aks ettirgan.

M – Tole' yo'qi jonimg'a balolig' boldi,

Har ishniki ayladim, xatolig' bo'ldi.

O'z yerni qo'yub, Hind sori yuzlandim,

Yo rab, netayin, ne yuz qarolig' boldi.

Baxtim yo'qligi jonimga balo bo'ldi, deydi shoir. Chunki baxtsizlik uni vatanidan ayirdi. Demak, uning baxti-vatanda bo'lishdir. Ikkinchi satrda nima ish qilgan bo'lsam, xato bo'ldi, deydi u. Vatanni tashlab chiqishi xato, uning uchun jonini bermagani va boshqa ellarga bosh olib ketishi xato. O'z yerni qo'yib, Hindiston tomon ketishi taqdirida bor edi. Ana shu ayriliqni yuz qarolig' deb bilgan Bobur.

U – Bobur vatandan ayrilmaslikni baxt deb bilgan. Umr bo'yi o'z yurtiga qaytishni orzu qilib yashagan [Nuriddinov, 1994:91].

Xulosa o'rinda aytish mumkinki, yoshlarimiz ulug' mutafakkirlar hayoti va ijodini qanchalik chuqur va puxta bilsa, ma'rifat, ezgulik, komillik sirlarini o'shancha

kengroq egallaydi. Navoiy va Boburning sehrli soʻzlarini qalbiga oʻrnatgan odam, odamiylik sharafiga va kuch-quvvatini idrok etadi [Alisher Navoiy, 1991:284]. Mutafakkirlarning saboqlariga amal qilgan kishi xalqning dard-u tashvishlarini yengillatishga bel bogʻlaydi, ilm-maʼrifatni-nodonlik va jaholatga qarshi qurol oʻrnida ishlatadi. Koʻngliga shunday ishonch gʻolib boʻlgan odamlar soni jamiyatimizda qancha koʻpaysa, insonlarning bilib-bilmay qilgan xato va muammolari kamayib boradi. Ulugʻ allomalarimizning ibratli faoliyati bugun istiqlol farzandlari uchun har tomonlama ibrat maktabi vazifasini oʻtaydi.

Adabiyotlar:

1. Hojiahmedov A. Aruz nazariyasi asoslari. – Toshkent, 1998.
2. Hojiahmedov A. Maktabda aruz vaznini oʻrganish. Toshkent: Oʻqituvchi, 1995.
3. Jumaniyozova M.T., Ishmuhammedov R.J. Taʼlimda pedagogik texnologiyalardan foydalanish. – Toshkent: Isteʼdod, 2012.
4. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar toʻplami. 20 tomlik. Xamsa: Farhod va Shirin. – T., 1991.
5. Nuriddinov M. Boburiylar sulolasi. – T.: Fan, 1994.

UMUMTAʼLIM MAKTABLARIDA BAHOLASHNING MILLIY TIZIMINI YARATISH

*Yusupova Gulara Ataxanovna,
Nukus davlat pedagogika instituti,
katta oʻqituvchisi*

Annotatsiya. Oʻzbek tilini rusiyazbon va turkiy auditoriyada oʻqitish prinsiplari, yondashuvlar, fanning mazmuni, vositalari, metod va usullari borasida soʻz yuritiladi.

Kalit soʻzlar: oʻzbek tili, oʻqitish metodikasi, taʼlim mazmuni, uzluksizlik, taʼlim vositalari.

Globalashuv jarayonida va raqamli texnologiyalar asrida mamlakatlarning aqliy salohiyatini oʻstirishga yordam beruvchi strategiyalar taʼlim manbalari va ilmiy-

SERTIFIKAT

**“TURKIY FILOLOGIYANING DOLZARB MASALALARI,
NAZARIYA VA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI”**

Nukus davlat pedagogika institutida “Turkiy filologiyaning dolzarb
masalalari, nazariya va innovatsion ta'lim texnologiyalari” mavzusidagi
xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasida

G'ulomova Nargiza Sa'dullayevna

ALISHER NAVOIY VA BOBUR IJODINI O'RGATISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

mavzusidagi maqolasi bilan ishtiroki uchun taqdirlanadi.

**Ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo'yicha prorektor**

M.Jalelov

Nukus – 2021